

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

KAPOSVÁRI EGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

A doktori iskola vezetője:
Dr. UDOVECZ GÁBOR
MTA doktora, egyetemi tanár

Témavezető:
Dr. PIROS MÁRTA
Főiskolai tanár

AZ ISKOLARENDSZEREN KÍVÜLI FELNŐTTKÉPZÉS
SZERVEZÉSI SAJÁTOSSÁGAI ÉS TOVÁBBFEJLESZTÉSI
LEHETŐSÉGEI A DÉL-DUNÁNTÚLI RÉGIÓBAN

Készítette:
CSIMÁNÉ POZSEGOVICS BEÁTA

KAPOSVÁR
2011

1. A kutatás előzményei, célkitűzés

A Lisszaboni Európa Tanács 2000 márciusában azt a stratégiát fogalmazta meg, mely szerint Európának a „világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudásalapú gazdaságává kell válnia, amely a több és jobb munkahely, valamint az erősebb társadalmi kohézió révén képes a fenntartható gazdasági növekedésre”(EP 2005).

Ahhoz, hogy ez megvalósuljon, nélkülözhetetlen egy olyan képzési- és oktatási rendszer létrehozása, amely minden egyes életszakaszban tanulási lehetőséget biztosít személyre szabottan minden állampolgár részére.

A fejlett gazdasággal rendelkező országok mindegyikében gazdasági és társadalompolitikai szempontból meghatározó a képzett munkaerő minősége és mennyisége, és ezzel összefüggésben a *felnttkezés* az utóbbi években egyre fontosabbá válik. A gazdaság felől érkező igény az emberek foglalkoztathatóságának növelése, a nagyobb termelékenység és magasabb minőségű munkavégzés személyi feltételeinek biztosítása. Figyelembe véve, hogy a gazdasági növekedés és a foglalkoztatottság növelése mindig kormányzati prioritás, elsődleges fontosságú annak biztosítása, hogy a népesség minél nagyobb hányada legyen alkalmas a munkavállalásra.

A szakképzetlen vagy alacsonyan képzett egyéneket a munkanélküliség nagyobb mértékben sújtja, mint a többi foglalkoztatottat. Ez a tény többek között a felnttkezés fejlesztésével kezelhető, ami megteremtheti a potenciális foglalkoztatottak szakképzettségét és képesítését. Az egyes országok és a népesség különböző rétegeinek eltérő igényei miatt egy

mindenre kiterjedő felnőttképzési rendszer megtervezése összetett feladatot jelent.

Magyarországon a rendszerváltozás utáni átalakulások új feladat elé állították a felnőttképzést. A munkaerőpiac és az arra ható folyamatok alátámasztják azt, hogy a felnőttképzés és a gazdaság között szorosabb összhangnak kell érvényesülnie, a képzések terén fokozottabban kell figyelembe venni a gazdaság igényeit. Ehhez elengedhetetlen a gazdaság súlyának szerepvállalásának erősödése a képzési folyamatokban, és hogy összehangolt stratégiák, tervezetek, célrendszerek valósuljanak meg a gazdaságfejlesztés, foglalkoztatás a felnőttképzés, intézményfejlesztés, jogalkotás területén.

A Dél-dunántúli Régió hátrányos adottságait a rendszerváltozás óta eltelt időben nem sikerült kompenzálni. A kutatás kiemelten foglalkozik a Dél-dunántúli Régióban megvalósuló iskolarendszeren kívüli felnőttképzéssel, úgymint tervezés, szervezés, irányítás, koordinálás, ellenőrzés és visszacsatolás. Vizsgálja a régiót a felnőttképzéssel összefüggésben, annak tervezését a fejlesztési dokumentumokban, feltérképezi az iskolarendszeren kívüli felnőttképzésben résztvevő intézményeket, azok tevékenységét a törvény által előírt kétéves beszámolók alapján, a gazdaság szereplőinek igényeivel összehasonlítva. Kérdőíves felmérés és interjúk alapján összegzi és megoldásokat keres a felnőttképzési intézmények működési problémáira.

A dolgozat célja az iskolarendszeren kívüli felnőttképzés vizsgálata a Dél-dunántúli Régióban, a következő szempontok szerint:

1. A tervezési dokumentumok vizsgálata helyi, kistérségi és regionális szinten, azokban a felnőttképzés jelenlétének és az egyes szintek egymásra épülésének vizsgálata.

2. A bejelentett és az akkreditált intézmények összesítése, és területi elhelyezkedésének vizsgálata. A bejelentett intézmények működésének vizsgálata a következők tekintetében:

- milyen azoknak az intézményeknek az aránya, amelyek folytatnak képzéseket és amelyek nem,
- a megvalósult képzések fajtái, és ezek összehasonlítása a gazdasági ágazatok teljesítőképességével, az egy főre jutó GDP és a gazdasági ágazatban foglalkoztatottak arányával összefüggésben,
- a képzésekben résztvevők számának alakulása idősoros elemzéssel,
- milyen arányú a megvalósult képzések között a hiányszakmára való képzések jelenléte, ezzel összefüggésben hozzájárul-e a hiányszakmákra való képzés a munkanélküliség csökkenéséhez és ha igen, milyen mértékben.

3. Az intézmények körében kérdőíves vizsgálatok lefolytatása, annak felmérésére, hogy az intézmények hogyan értékelik saját működésüket, tevékenységeiket, szükségesnek tartják-e az akkreditációt, milyen marketingeszközöket használnak a képzéseik népszerűsítésére, mi alapján végzik az előzetes tudásszint felmérést, milyen minőségbiztosítási rendszerrel rendelkeznek, hogyan választják ki az oktatókat és mit tesznek a továbbképzésük érdekében, végeznek-e utánkövetést a képzettek körében, miben szeretnék javítani a saját tevékenységüket.

4.–A HEFOP 3.5.1. program egyik prioritásának, a felnőttképzési információs rendszer kiépítése megvalósulásának és működésének a vizsgálata, elemzése.

2. Anyag és módszer

Az iskolarendszeren kívüli felnőttképzés helyzetének elemzését a Dél-dunántúli Régióban szekunder és primer adatokra alapozva végeztem el. A primer adatok és információk elsősorban mélyinterjúkból és a felnőttképzési intézmények körében végzett kérdőíves vizsgálatból származnak.

A statisztikai adatok forrását a KSH T-STAR, az Állami Foglalkoztatási Szolgálat, valamint az Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet Országos Statisztikai Adatszolgáltató Program adatbázisa képezi.

A vizsgált főbb dokumentumok:

- Az egész életen át tartó tanulás stratégiája
- Nemzeti Foglalkoztatási Akcióterv
- HEFOP 3.5.1.
- Dél- Dunántúli Regionális Operatív Program
- Dél- Dunántúli Regionális Innovációs Stratégia
- Humánerőforrások fejlesztése (Dél- dunántúli Régió)
- Kistérségi fejlesztési dokumentumok

Az iskolarendszeren kívüli felnőttképzést folytató intézmények adatbázisát és a nyilvántartásba vett intézmények kétéves beszámolóit a munkaügyi szervezet kezeli. Ezeket az adatbázisokat és beszámolókat a munkaügyi szervezeteknél vizsgáltam. Az adatbázis és a beszámolók összehasonlításából kitűnt, hogy a régióban működő intézmények közül

szinte valamennyi intézmény rendelkezik akkreditációval, amelyik felnőttképzést végez. A Dél- Dunántúli Régió tekintetében ebben az adatbázisban szereplő adatok megfelelőnek tekinthetők, mivel a munkaügyi szervezetnél végzett kutatás szerint akkreditált intézmények végeznek képzést és esetükben az ellenőrzés kiterjed a bejelentési kötelezettségre is, így az adatok megbízhatónak tekinthetők.

A vállalatokon belüli oktatás egyértelműen a felnőttképzés részének tekinthető, de a régió tekintetében ezeket az adatokat nem lehet elemezni, mivel minimális azoknak a szervezeteknek a száma, amelyek bejelentést tettek, hogy belső képzést folytatnak. A régiót tekintve valószínűsíthető, hogy belső képzés nem nagyon van jelen, hiszen kevés az olyan nagyvállalat, amelyik rendelkezik saját oktatásszervezéssel, és azok is külső képző intézménnyel végzik az oktatást. (Paksi atomerőmű, Elcotec).

A dokumentumok elemzése mellett primer kutatásként mélyinterjút készítettem a Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ munkatársaival, az Állami Foglalkoztatási Szolgálat Felnőttképzési Főosztály munkatársaival az Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet munkatársaival, több felnőttképzési akkreditációs szakértővel és a Területi Integrációs Szakképző Központok munkatársaival, a LEADER+ programok tekintetében pedig a koordinációs irodák munkatársaival.

Az általam felhasznált kérdőív kérdéseivel 2005-2008. közé eső időszakban iskolarendszeren kívüli felnőttképzést végzett intézményeket kerestem meg. Arra próbáltam megtalálni a választ, hogy az intézmények a működésük során milyen nehézségekbe ütköznek, a működésük feltételei megfelelőek-e, milyen minőségpolitikát folytatnak.

Figyelembe véve, hogy a munkaügyi központban tárolt kétéves jelentések szerint a 2005-2007-es időszakban 71 intézmény 2006-2008-as időszakban pedig 65 intézmény végzett képzést a régióban bejelentett intézmények közül a válaszadási arány 72%. Az adatok jellegéből adódóan nem volt szükség többváltozós kiértékelési metodika alkalmazására. Gyakorlati szempontból az adatok feldolgozására rendelkezésre álló módszerek közül a leghatékonyabbnak ítélt egyszerű matematikai-statisztikai módszereket alkalmaztam.

3. Eredmények

3.1 Foglalkoztatottság

A foglalkoztatottak legmagasabb iskolai végzettsége a KSH 2005. évi mikrocenzusának adatai szerint a Dél-Dunántúl térségében foglalkoztatottak 11,1%-a legfeljebb általános iskolát végzett, 34,3%-a érettségivel nem, de középfokú szakmai képesítéssel rendelkezik (szakmunkás), 31,8%-a érettségizett, 17,3%-a pedig felsőfokú végzettségű. Ezek az arányszámok nagymértékben eltérnek a munkaképes korú lakosság iskolázottság szerinti adataitól, ugyanis az elhelyezkedésnél általánosságban nagyon jelentős előnnyel jár a magasabb képzettség, és óriási hátrányt jelent az iskolázatlanság. Ez nem régiós sajátosság, hanem általánosan érvényes. A Dél-dunántúli Régióban foglalkoztatottak körében az országos átlagnál 5,5%-ponttal több a szakmunkás, viszont az érettségizettek aránya 2,9%-ponttal, a diplomásoké pedig 3,5%-ponttal elmarad attól.

3.2 Munkanélküliség

A Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ 2008. december 20-án 61,895 álláskeresőt tartott nyilván, amely a régió gazdaságilag aktív népességének 14,3%-a volt. A Dél-Dunántúl rátája az országos átlagot 4,2%-ponttal haladta meg, és a régiók között továbbra is az ötödik helyen szerepelt.

Az egyes megyék között is igen jelentősek a különbségek. Somogy megyében a regisztráltak száma átlagosan 24.113 főre emelkedett a gazdaságilag aktív népesség 16,2%-a volt álláskereső, míg Baranyában mérsékeltebb (4,6%-os) volt a növekedés, így a nyilvántartottak átlagos száma 22.100 főt tett ki 12,9%-os rátával. Tolna megyében az álláskeresők havi átlagos száma 13.508 volt, amely 11,5%-nak felel meg és az előző évit 3%-kal haladta meg.

Az elhelyezkedési esélyek szempontjából egyik legfontosabb tényező az iskolai végzettség. Komoly problémát jelez, hogy a régió területén nyilvántartott álláskeresők 45,6%-a (25.841 fő) legfeljebb 8 osztályt végzett (7,7% 4.366 fő még az általános iskolát sem fejezte be). A szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők aránya 32,5%-os volt, 18,1 %-a középiskolában szerzett érettségivel, 3,5%-a felsőfokú végzettséggel keresett munkát.

3.3 Álláskínálat

A 2008-ban, a munkaügyi központok által lebonyolított vállalati kérdőíves felmérések, a 10 fő feletti vállalkozások tekintetében, a következő képzettségekre tartós munkaerőhiányt prognosztizáltak: elektroműszerész, hegesztő, egyéb fémmegmunkálók, általános állattartó és tenyésztő, fémmegmunkáló gépkezelő. Az előrejelzések

megbízhatatlanságát bizonyítja, hogy a pénzügyi válság hatására a tartós munkaerőhiányt jelző vállalkozások leépítéseket jelentettek be az adott szakmákban. Megbízhatóbbnak tekinthető a visszamenőleg több évre végzett vizsgálatok adatainak összegzése a keresletre vonatkozóan. A munkaadók által bejelentett állások szakmaiban általában régiós szinten az álláskeresők száma sokszorosan meghaladja az állásbejelentések számát, sok esetben még sem találunk egymásra a kínálat és a kereslet. Ennek okai a munkaügyi központ adatai és munkatársai véleménye alapján:

- A munkaerő kereslet zöme a nagyobb településeken, megyeszékhelyeken jelentkezik, a tömegközlekedés-, a nagy foglalkoztatók által üzemeltetett munkás-járatok hiánya miatt a **munkahely megközelítése** nehézségekbe ütközik. A munkáltatók egy része az utazás költségeit sem szívesen téríti meg.
- A munkaadók a pályakezdő álláskeresők helyett **gyakorlattal rendelkező munkavállalókat** részesítenek előnybe.
- A **szakmai ismeretek elavultak** az idősebbek esetében.
- A magyar **munkavállalók mobilitása nagyon alacsony**, ez régión, sőt még megyén belül is okozhat problémát.

3.4 A felnőttképzés regionális tervezése

A szakértők egybehangzó véleménye szerint az ágazati és a regionális tervezés összhangja nem érvényesül kellően Magyarországon. A hátrányos helyzetű kistérségekben élők esetében különösen nagy a veszélye a halmozottan hátrányos helyzet kialakulásának, ezért azokon a területeken kiemelt jelentősége van a koordinált segítségnyújtásnak, az összehangolt tervezési folyamatnak. (Benke 2005)

A fejlesztési elgondolások tartományát számottevően befolyásolják a nevezett térség adottságai, a népesség iskolázottsági szintje, a régióban működő képző intézmények kibocsátása, a régió népességet és munkaerőt megtartó képessége, valamint a működő gazdasági egységek és a tervezett fejlesztések munkaerőigénye.

A felnőttképzés jelentősége nem tükröződik igazán a jelenlegi régiós rendszerben: a régió, a városok, a kistérségek és a települések fejlesztési koncepcióiban sem szerepel kellő súllyal a felnőttképzés. A felnőttképzésre utalásokat találhatunk az egyes intézkedési programokban, de a felnőttképzés kifejezett fejlesztése egyik intézkedésnek sem kiemelt célja.

A Regionális Innovációs Stratégiában (www.deldunantul.com//ddrfu) – a 2004-2006-os időszakra vonatkozóan - a regionális szakképzési rendszer fejlesztési céljai között a felnőttképzésre vonatkozóan is történtek tervezések, mely szerint regionálisan kell koordinálni a szak- és felnőttképzést és fontos a hosszú távú munkaerő-piaci igények előrejelzésére és a képzési kapacitások regionális szervezésére.

A stratégia szól egy **Regionális Szakképzési és Felnőttképzési Központ** kialakításáról és működtetéséről, melynek a régióban működő vállalati igények, elsősorban az alulreprezentált kisvállalkozások képzési rendszerrel kapcsolatos igényeinek komplex feltérképezése (a meglévő megyei adatbázisok integrálásával), közös adatbázisba gyűjtése és ezek közvetítése a képzési rendszer megfelelő szereplője felé lenne a feladata mind a középfokú iskolarendszerű, mind a felsőfokú és a felnőttképzés területén.

A Dél-dunántúli Régió Humán Közszolgáltatások Stratégiai Programja (www.deldunantul.com//ddrfu/fejlesztés) – a 2007-2012-es időszakra vonatkozóan - szintén foglalkozik a felnőttképzéssel, de a képzések elemzése nem található meg benne. A stratégia használja a Koltai Dénes által 2004-ben készített felmérést a régióban található felnőttképzési intézmények számszerűsítése és a gazdálkodási formára vonatkozó elemzés tekintetében. Megemlíti a felnőttképzés fejlesztését, de nem fejti ki, hogy mit hogyan kellene fejleszteni. Tehát az előző fejlesztési dokumentummal szemben kevesebb figyelmet szentel a felnőttképzésnek.

3.5 A kistérségi stratégiákban megjelenő képzések

A tervezési folyamatban – több szakértői vélemény alapján – a felnőttképzés a maradék elv alapján működik.

Sokak számára a felnőttképzés elsősorban az iskolapótlást, az ott elmulasztott ismeretek pótlását jelenti, azok közül is elsősorban valamilyen szakképzés jelleggel.

A kistérség humán erőforrás-állománya minden vizsgált hátrányos kistérségben fejlesztésre szorul. Ehhez a munkához a helyi fejlesztők, képzési szakemberek és kutatók szoros összefogására lenne szükség. Az elmúlt időszak munkaerő-piaci mutatóit elemezve kitűnik, hogy az eddigi humán fejlesztések a vizsgált kistérségek jelentős részében sajnos nem hoztak átütő eredményeket. A megkérdezett szakértők véleménye szerint, a hátrányos kistérségek fejlesztését gátló tényezők között kiemelt szerepe van többek között az ott élők alacsony iskolázottságának, a képzett munkaerő elvándorlásának, a nehéz megközelíthetőségnek, a kapcsolati tőke és az innovációs vonzerő hiányának.

Megállapítható, hogy a felnőttképzés szegmensei közül a vizsgált térségekben leginkább a munkaerő-piaci képzések kapnak prioritást.

A munkaügyi központok nyilvántartási rendszere nem teszi lehetővé, hogy a képzés helye szerint statisztika készüljön, kihelyezett képzések jelen vannak, amit esetenként nagyobb városokból, a megyeszékhelyekről érkező cégek, illetve helyenként a Regionális Képző Központok tartanak, de a kihelyezett képzéseknek a megítélése meglehetősen vegyes a szakértők körében. Az EU-s irányelvek azt hangsúlyozzák, hogy a hátrányos helyzetű térségekben a képzést elérhetővé kell tenni, helybe vinni a képzetlen emberek számára, hogy a hozzáférés ne legyen akadálya a tudásszerzésnek. A képzések szervezésének helyszíne és a közlekedési nehézségek – úgy tűnik –, sok esetben eleve leküzdhetetlen gátat szabnak az oktatási és a képzési lehetőségek igénybevételének, pont azok számára és azokban a térségekben, akiknek, és ahol arra a legnagyobb szükségük lenne.

3.6 Képzések a LEADER+ programokban

Ezzel ellentétben néhány esetben sikerült feltérképezni olyan képzéseket mely a tervezéstől a megvalósításig a kistelepülések és az ott élők fejlesztését szolgálták. A **LEADER programban** általában minden szereplő eredményesnek tartotta a képzéseket, de majdnem minden esetben megemlítették bizonyos nehézségeket, problémákat: képzők részéről – kevés volt az óraszám; a pályázók részéről – nagyon bonyolult volt a pályázati dokumentáció; a szervezők részéről – a hallgatók kezdeti ellenállása. A képzések sikerességét döntően befolyásolta, hogy a tervezők mennyire ismerik az adott térséget, megfelelő szakértelemmel készítették-e el a helyzetfeltárást, majd azt követően a tényleges

szükségletek figyelembevételével, jól fogalmazzák-e meg a képzési intézkedéseket.

Az egyes akciócsoport vidékfejlesztési tervének megvalósulásához akkor tudnak hozzájárulni a képzések, ha olyan típusúak, hogy felkészítik a szereplőket a kapcsolódó beruházási források fogadására (pl. turisztikai képzések turisztikai beruházásokhoz).

A LEADER Program alapelveinek megfelelően a sikeres képzések kapcsán megfigyelhető a résztvevők körében egyfajta szemléletváltozás mind a saját helyzetük és jövőképük megítélésével, mind pedig a közösségi részvétellel kapcsolatban.

3.7 Részvétel a felnőttképzésben

Az iskolarendszeren kívüli felnőttképzésben résztvevők adatait a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet gyűjti.

A 2005-2008 időszak adatait vizsgálva kitűnik, hogy a képzésben való részvétel jelentősen megnőtt. A régiók szerinti nyilvántartásban szereplő képző intézmények, természetesen nem csak a bejelentés helye szerinti régióban végeznek képzéseket.

Az iskolarendszeren kívüli felnőttképzésben résztvevők iskolai végzettsége tekintetében megállapítható, hogy szakmával nem rendelkező 8 általános iskolai végzettséggel rendelkező egyének vettek részt a legtöbb képzésen. A magas részvétel a munkaerőpiaci képzés állami támogatásával van összefüggésben, mert az állam a MPA alpból elsődlegesen a szakmai képzést támogatja, mivel a munkanélküliség szempontjából a szakképzetlenek a legveszélyeztetettebbek. Az általános iskola 8. osztályánál kevesebb képzettséggel rendelkezők számára

szintén a pályázati és az állami támogatások teszik lehetővé a képzésben való részvételt, mely magában foglalja a 7-8 osztályos felzárkóztató képzést. Feltűnő, hogy a felsőfokú képzettséggel rendelkezők közül kevesen vettek részt iskolarendszeren kívüli képzésben. Ez azonban nem jelenti azt, hogy kevesebben vennének részt a felnőttképzésben, hiszen minél magasabban képzett a személy annál valószínűbb, hogy részt vesz valamilyen képzésben, és a tanulás többszöri aránya is nő. Az országos adatokat tekintve tanulás a legmagasabban képzett réteg számára a legnagyobb mértékű, 2005-ös képzettségi adatokat figyelembe véve a régióban nem alacsonyabb a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya, mint más hasonló fejlettségű régiókban. Közöttük a legkisebb arányú a munkanélküliség, valószínűsíthető, hogy ők a megfelelő képzéseket tudatosan választják mely képzések esetében a mobilitás sem jelent akadályt. A középfokú végzettséggel rendelkezők jelentős részénél a tanulás szintén a sikeres karrierút része.

A szakmai képzéseket, szakmacsoport szerinti bontásban vizsgáltam. A járművezetői képzéseket külön A, B kategóriás és egyéb járművezetői képzéseket nem vettem figyelembe, hiszen az A, B kategóriás képzések nem jogosítanak munkavégzésre, míg a többi igen. Külön figyelmet kell fordítani a nyelvi és az informatikai képzésekre, hiszen ezen a téren Magyarországnak komoly lemaradásai vannak az Európai Unió országai között. A nyelvi képzésekbe beiratkozottak aránya a vizsgált időszakban jelentősen nőtt az összes képzésben résztvevőhöz képest, de az országos adatokat figyelembe véve a nyelvi képzésekbe beiratkozott személyeknek csak 4,5%-a vett részt a képzésekben, a Dél-dunántúli Régióban.

A járművezető képzések tekintetében, a képzéseken belül jelentősen megnőtt azoknak a képesítéseknek a száma melyek munkavégzésre jogosítanak.

A szakmacsoportokon belüli képzések tekintetében a kereskedelem – marketing, üzleti adminisztráció, a mezőgazdaság és a gépészet szakmacsoporton belül került sor a legtöbb képzés lebonyolítására. A képzési irányok - a régió elemzést figyelembe véve a munkaerő keresletre vonatkozóan – megfelelőnek mondható.

A munkaerőpiaci képzések tekintetében kötelező a monitoring vizsgálatok lefolytatása, mely az EU által elfogadott értékeket (40%-os hasznosulást kér) mutat a képzések hasznosulása (munkába állás) tekintetében, viszont valójában arra enged következtetni, hogy a képzések fele feleslegesen lett lebonyolítva. A legkevesbé tudtak munkába állni azok, akik a Pécsi Regionális Képző Központ képzésein vettek részt, ami azzal magyarázható, hogy ők foglalkoznak leghátrányosabb helyzetben lévőkkel. A legmagasabb a munkaviszonyban lévők aránya a munkaviszonyban állók képzése tekintetében, viszont a résztvevők száma folyamatosan csökken. A részvételi arány csökkenése azzal magyarázható, hogy a kis és középvállalkozások nem merik vállalni a képzett személy hosszú távú foglalkoztatását.

3.8 Felnőttképző intézmények a régióban

2008-ban az országoshoz (4308) képest a régióban 13%-a volt jelen a felnőttképzést folytató intézményeknek. Az akkreditált intézmények pedig az országos adat 7,8%-a.

A vizsgált időszakban tehát akkreditált intézmények 62%-a végzett képzést. Mindegyik intézmény, amelyik képzést valósított meg akkreditációval rendelkezik.

Kérdőíves felmérés keretein belül végzetem kutatás a felnőttképzést indított intézmények körében, a kérdőíveket a 109 akkreditációval rendelkező intézmény számára juttattam el.

A válaszokból kitűnik, hogy az intézmények nagyobbik része az állami támogatások miatt tartja fontosnak az akkreditációt, mely valószínűsíthető volt a képzési adatokkal összefüggésben, hiszen a legtöbb képzés szakmai képzés, ami azt jelenti, hogy az intézmények valamilyen munkaerő-piaci, vagy más pályázati programban vesznek részt. A második helyre szorult a minőségi képzés, mely világossá teszi, hogy az akkreditáció megléte nem feltétlenül biztosítja, hogy a képzési program minőségi képzést nyújt. A tanulók minimális igénye az akkreditáció meglétére, bizonyítja, hogy a tanulni vágyók, vagy tanulni kényszerülők, nincsenek tisztában az akkreditáció jelentőségével, így nem is igénylik azt.

Az akkreditációs folyamattal összefüggésben általában elégedettek (86%) az intézmények, abban a kevés esetben, amikor nem (10%) a túl bürokratikus rendszert említették meg, mint negatív tényezőt. Az akkreditációs folyamatok és ellenőrzések szigorítása az utóbbi időben a FAT kiemelt célja, mely legtöbb esetben a papírok részletes ellenőrzésével van összefüggésben, és ritkább a képzések valódi minőségi ellenőrzése, de ezzel elérhetővé vált az akkreditált intézmények által a jogi előírások teljesítése minek következtében az

adatszolgáltatásnak eleget tesznek és a minőségi képzés „formálisan” biztosan megvalósul. Mindez együtt jár azzal, hogy az intézményeknek, túl sok jelentést és adminisztrációs feladatot kell elvégezniük, hiszen külön kell jelentést készíteni a munkaügyi szolgálat részére az OSAP, a FAT részére és ha valamilyen pályázati programban vesznek részt az irányító hatóságnak is. Ezen a rendkívül bürokratikus rendszeren egyszerűsítene, ha egy integrált rendszer működne, mely minden központi intézmény adatbázisát egyesíti.

Az oktatók kiválasztása tekintetében döntően az ismeretség, vagy az ismerős általi ajánlás szerepel, a legkevésbé reprezentált a hirdetés útján való keresés. A legnagyobb értéket az ismertség alapján kiválasztott oktató kapta, melyből arra lehet következtetni, hogy az intézmények nem fektetnek hangsúlyt arra, hogy új oktatók kiválasztásával foglalkozzanak. Ugyanakkor azt is jelenti, hogy nem megfelelően hozzáférhetők, vagy nincsenek azok az adatbázisok, melyből oktatókat lehetne választani.

A felnőttképzési intézmények tekintetében nem előírás a végzetek utánkövetése, de a minőségirányítás és a pályázatokon való részvételnél előnyt jelenthet, ha megbízható adatokat tudnak az általuk képzettek utólagos érvényesüléséről. A 2009. X. 1-én életbe lépett jogszabályi változások, a munkaerőpiaci alapból finanszírozott képzések tekintetében a résztvevőt kötelezik, hogy a képzés után jelentést küldjön a munkába állásáról. Az utánkövetés igazolhatja a képzés minőségét, tehát ennek a hiánya arra enged következtetni, hogy a képző intézmények minőségirányítási rendszere nem működik megfelelően.

Minden akkreditált intézménynek rendelkeznie kell minőségpolitikával. A minőségpolitikában megfogalmazott célok megvalósulását értékelni kell, mérniük kell a működés eredményességét, melynek része az önértékelés. Az önértékelés során értékelniük kell, hogy az adott működés az indikátor értéke alapján (melyek alapja a képzési terv is) erősség vagy fejlesztendő terület-e. Fejlesztendő terület esetén be kell avatkozni, vagy az adottságok oldalán – ami a működés javítását célozza meg és sokszor az adott terület szabályozását, folyamatszabályozását jelenti –; vagy a célok és a hozzá tartozó indikátorok módosítására van szükség. Az intézményi fejlesztő tevékenység alapja a rendszeres intézményi önértékelés. Az önértékelés folyamata nem más, mint a cél-adottságok-eredmények kapcsolat értékelése alapján, az erősségek és a fejlesztendő területek meghatározása.

Legtöbbször azért nem megalapozottak az önértékelések, mert az intézmények ezt a logikai kapcsolatot nem hozzák létre. Az eredmények kritériumokban meghatározott indikátor (mutató) értéke mutatja a cél teljesülését: tudnunk kell, hogy melyik célhoz tartozik az értékelt indikátor, mert a fejlesztés, a beavatkozás a célra, vagy legtöbbször a cél megvalósítását segítő adottságra (módszer, eljárás, folyamat) irányul.

Arra a kérdésre, hogy az intézmény saját tevékenységének javítására milyen feladatokat határozott meg, a legjelentősebb értéket a marketingtevékenység, az infrastruktúra-fejlesztés és a tanulóközpontúság kapott. Kevés intézmény tartotta fontosnak a minőségi oktatás fejlesztését, a gyakorlati képzés fejlesztését egyik intézmény sem tartotta fontosnak.

4. Következtetések

Az iskolarendszeren kívüli intézmények vizsgálata során megállapítottam, hogy a régióban a bejelentett intézmények töredéke vesz részt a képzésben, az intézmények nagyobb része nem végez semmilyen képzést. A bejelentett intézmények száma viszonylag magas az országos átlaghoz képest a lakónépesség arányában. Az idősoros vizsgálatból kitűnik, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozás óta, folyamatosan és rohamosan nőtt a képzésekben résztvevő intézmények száma, kivéve az utolsó két évet.

A bejelentett intézmények kevesebb, mint egy ötöde akkreditált, a programokat elemezve valamivel magasabb ez az arány. A képzések szinte csak akkreditált intézményekben és akkreditált programokban valósulnak meg. Az akkreditált programok között nagyon kevés a nonprofit intézmény által akkreditáltatott program és az akkreditált nonprofit képző intézmények száma is alacsony.

Az akkreditált intézmények az országos akkreditált intézmények 7,8%-át teszik ki, az akkreditált programok pedig az országos adat 7,1%-át.

A tervezési folyamatok során megvizsgáltam az egyes szintek egymásra épülését, a felnőttképzés középszintű tervezés megjelenését a Dél-dunántúli Régióban. A középszintű tervezés tekintetében a régiós dokumentumok és kistérségi tervezési dokumentumok nagyon kis mértékben tartalmazzák a felnőttképzésre vonatkozó tervezéseket. A LEADER programokban a helyi fejlesztésekkel összhangban és azt megvalósítandóan jelennek meg képzési programok, melyek megvalósítása sikeres volt, és a fejlesztések megvalósítását szolgálta. A vizsgált programok - egy kivételével – jó gyakorlatként követendőnek

értékelem más térségi felnőttképzési tervezések és azok megvalósítása során.

A fejlesztési elgondolások tartományát számottevően befolyásolják a nevezett térség adottságai, a népesség iskolázottsági szintje, a régióban működő képző intézmények kibocsátása, a régió népességet és munkaerőt megtartó képessége, valamint a működő gazdasági egységek és a tervezett fejlesztések munkaerőigénye. A hátrányos helyzetű térségek számára a leszakadás megállításában, és a fejlődési folyamat elindításában elengedhetetlen a kistérségi humán erőforrások folyamatos fejlesztése, külső képzési központokkal való folyamatos kapcsolattartás, a helyi fejlesztési, képzési tapasztalatok rendszeres összegyűjtése.

Az elemzések során a következő megállapításokat tettem:

- a képző központoktól való földrajzi távolság nem teszi lehetővé a helyi humán erőforrások fejlesztését
- a vizsgált hátrányos kistérségekben hiányoznak, illetve igen korlátozottak a tanuláshoz való hozzáférés esélyei és lehetőségei, részben a képző cégek elérhető kínálata, részben a közlekedési infrastruktúra elmaradottsága miatt
- az igen szegényes oktatási és képzési infrastruktúra gátolja a hátrányos térségekben a leszakadás megállítását, a fejlődés beindulását és az ott élők felemelkedését

A tanuláshoz, képzéshez, szakképzéshez való folyamatos hozzáférés biztosítása jelentheti az első lépcsőt a hátrányos kistérségekben élők számára a leszakadás megállításához, de ez csak akkor eredményes, ha a helyi gazdaság fejlesztéseivel összhangban és azt kiegészítve történik.

A felnőttképzés jelentősége nem tükröződik igazán a jelenlegi régiós rendszerben: a régió, a városok, a kistérségek és a települések fejlesztési

koncepcióiban sem szerepel kellő súllyal a felnőttképzés. A felnőttképzésre utalásokat találhatunk az egyes intézkedési programokban, de a felnőttképzés kifejezett fejlesztése egyik intézkedésnek sem kiemelt célja. Ennek legfőbb oka, hogy a régióban a felnőttképzéssel foglalkozó intézmények között rendkívül kevés az együttműködés a tervezés szintjén. A regionális és térségi tervezésekben a humán erőforrás fejlesztésre vonatkozóan a felnőttképzés tekintetében meg kell tervezni, hogy a gazdasági és egyéb fejlesztések megvalósításához a rendelkezésre nem álló munkaerőt milyen képzési programokkal, milyen képzőkkel kívánják pótolni. Ehhez információkkal kell rendelkezni a képzettségekről, - szintek és ágazatok tekintetében- a képzőkről, a finanszírozásról.

Az iskolarendszeren kívüli felnőttképzésben résztvevők és a képzéseket megvalósító intézmények vizsgálata során a következőket állapítottam meg:

Az adatgyűjtésre vonatkozóan jelenleg nem áll rendelkezésre olyan rendszer, mely teljes körű és megfelelő adatokat szolgáltatna. A felnőttképzés tekintetében az OSAP 1665 adatszolgáltató programnak teljesnek kellene lennie, de nem megoldott az adatszolgáltatási kötelezettség ellenőrzése, ezért a döntéshozók sem tartják megbízhatónak az adatokat és nem tudnak nyilatkozni a pontos részvételi arányokról. A HEFOP 3.5.1 programban megvalósult FIR, nem működik megfelelően a nyilvántartás felülvizsgálata nem valósult meg, így egy intézmény telephellyel és székhellyel is szerepel, ezért még az intézmények pontos számát sem lehet megállapítani. A képzések tekintetében a rendszer a munkaügyi központok és a regionális képzőközpontok által megvalósított képzések adatait tartalmazza, mely az összes képzésnek a régió

tekintetében a felénél kevesebb, így a többi képzés átláthatósága nem megoldott. Az egyén, aki felnőttképzésben kíván részt venni, továbbra sem talál olyan információs forrást, mely tájékoztatná őt, hogy mely képzők végeznek képzést az egyes területeken, és milyen eredménnyel valósulnak meg a képzések. 2009. X. 1-ig érvényben volt a bejelentett képző intézmények kétéves beszámolási kötelezettsége, de az adatok feldolgozása nem valósult meg. A munkaerő-piaci képzések tekintetében megvalósult ugyan a pályakövetés, de nem teljes körűen.

A hiányszakmákra való képzés megfelelő a bejelentett munkaerőhiányra vonatkozóan, de a monitoring vizsgálatok szerint a képzettek felénél kevesebb tud elhelyezkedni. Ennek okát a mobilitás hiánya és az, hogy a nem kellő gyakorlattal rendelkező képzetteket kevésbé részesítik előnyben a munkáltatók. Megoldása lehetne a részletesebb információs rendszer, mely lehetővé tenné, hogy a munkaerőhiánnyal közvetlenül sújtott területen élők közül kerüljenek ki a képzésekben résztvevők.

A képző intézmények körében végzett kérdőíves felmérés eredményeire vonatkozóan az intézmények szinte csak az állami támogatások miatt tartják fontosnak az akkreditációt. A társadalom részéről még nem jelent meg az igény, hogy befolyásolná a képző választást az akkreditáció megléte. Az intézmények nem tartanak szoros kapcsolatot a gazdaság szereplőivel, elsődleges számukra a biztos anyagi támogatású képzések indítása – munkaerő-piaci képzések- és a reklám, mellyel az egyéneket – saját finanszírozással- tudnak bevonni a képzésekbe. A képzések tervezésénél sem tartanak kapcsolatot a munkáltatókkal, a munkaügyi központtal és a regionális képző központtal való kapcsolattartás az elsődleges számukra.

5. Új tudományos eredmények –feltárt összefüggések

1. Megállapítottam, hogy a régióban bejelentett felnőttképző intézmények nagyobb része nem végez semmilyen képzést annak ellenére, hogy a vizsgált időszakban folyamatosan nőtt a számuk. A képzések túlnyomó része az akkreditált intézményekben akkreditált programok keretein belül valósult meg.
2. A térség adottságai alapvetően befolyásolják az alkalmazható fejlesztéseket. A hátrányos helyzetű kistérségekben korlátozottak és részben hiányoznak a tanuláshoz való hozzáférés lehetőségei, a nem megfelelő képzési kínálat és a közlekedési infrastruktúra elmaradottsága miatt. E térségek számára alapvetően fontos a kistérségi humán erőforrások folyamatos fejlesztése. Hasonlóképpen elengedhetetlen a képzési központok tapasztalatai mellett, a helyi fejlesztések és képzések hatásainak összegzése és hasznosítása, mert csak ennek segítségével lehet mérsékelni az itt élők leszakadását. A vizsgált LEADER+ programokban megvalósított képzések „jó gyakorlatként” szolgálhatnak például a fejlesztéseket megelőző tervezések során.
3. A régió és a kistérségek fejlesztési koncepcióiban nem szerepel kellő súllyal a felnőttképzés. A képzéssel foglalkozó intézményekben – a képzések tervezése során - másodlagos a munkáltatókkal kialakítandó kapcsolat, és a munkáltatói szükségleteken alapuló igényfelmérés. A felnőttképző intézmények számára a regionális képző központtal és a munkaügyi központtal történő kapcsolattartás az elsődleges fontosságú.

4. A képző intézetek legfontosabb viszonyulási pontja a megszerezhető állami támogatás. Ez motiválja őket a napi és a stratégiai döntéseikben. Az akkreditáció megszerzését döntően az állami támogatások elérhetőségének feltételeként tartják fontosnak, de hasonlóan gondolkodnak a minőség fejlesztésekor illetve a minőség-ellenőrzés megvalósítása során is. Megállapítható, hogy az állami támogatások rendszere vezérli, alakítja a képzési struktúrát. Amennyiben az állami támogatások szerkezete és mennyisége összhangban van a térség piaci igényeivel, akkor ez a rendszer jól működtethető, ha nem akkor a képzésre fordított pénzeszközök hasznosulása nem lesz megfelelő.

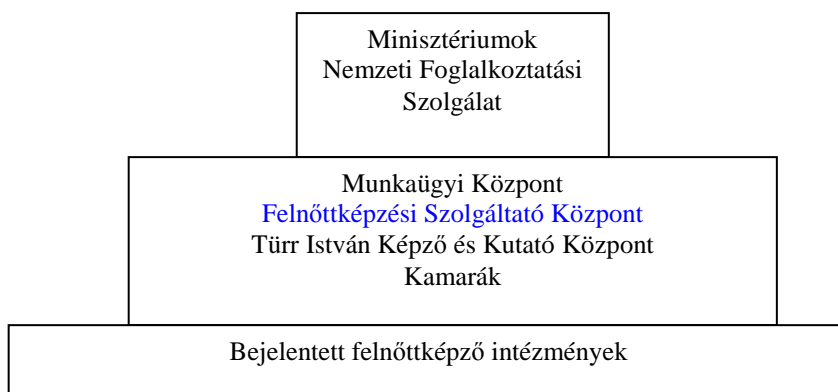
6. Gyakorlati hasznosság

Mivel a Dél-dunántúli régióban még nem vizsgálták az iskolarendszeren kívüli felnőttképzés tekintetében a tervezés, szervezés, megvalósítás folyamatát, ezek egymásra hatását, így ez az értekezés hiánypótlónak számít és eddig még nem vizsgált összefüggéseket tár fel. Ezeket az összefüggéseket a képzési intézmények, a térségi fejlesztésért felelős szervezetek, a munkaadók és munkavállalók egyaránt figyelembe vehetik.

A régióra vonatkozóan összegyűjtött adatállomány, és a mélyinterjúk tartalma alapján megállapítottam, hogy az adatgyűjtés tekintetében a jelenlegi rendszer sem megfelelő mennyiségű, sem megfelelő minőségű adatokat nem képes szolgáltatni a felnőttképzésről, így nem valósulhat meg az egyén, az intézmények és a döntéshozók számára a felnőttképzés

átláthatósága. Ezért javaslatot tettem a vonatkozó jogszabályok megváltoztatására. A javaslat az adatszolgáltatási kötelezettség módosítására és új ellenőrzési szisztéma bevezetésére irányul.

A felnőttképzés hatékonyabb működtetése és fejlesztése érdekében egy új, egymásra épülő a felnőttképzés tervezését segítő, gyorsabb és pontosabb információáramlást segítő modell bevezetését javaslom. A modellben a jelenleg a felnőttképzésben részt vevő intézmények egyikének fel kell vállalni egy az eddigieken túl mutató szolgáltató szerepet, melyben információkat szolgáltat és segítséget nyújt a tervezés terén a kistérségeknek, megyéknek a humán erőforrás fejlesztés, felnőttképzés területén. A modell új eleme egy Felnőttképzési Szolgáltató Központ, mely központ a régió, megye és a térségi tervezés folyamataihoz, a képzések tervezéséhez, a megvalósításhoz és az után követéshez nyújtana szolgáltatást.

A Központok célszerűen létrejöhetnek a térség felsőoktatási intézményein, vagy regionális képző központjain belül mivel itt rendelkezésre áll a megfelelő infrastruktúra és humán erőforrás. A modell egyébként teljes mértékben támaszkodik az eddigi intézményekre, és új intézményt nem hoz létre.

Az értekezés által feltárt összefüggések alátámasztják, hogy fontosak és szükségesek a szegmentációs módszertani fejlesztések a munkaerőpiaci elemzések megfelelőségéhez. Az összefogott, összehangolt, minden szereplő számára időben hozzáférhető információs és indikátor rendszer a programokra vonatkozó 100%-os monitoring rendszer lehetővé teszi a képzésben felhasznált források jobb hasznosulását.

Sokat javulhat a képzés színvonala és hatékonysága, ha a munkaügyi központok és a képző szervek az eddigieknél jobban megismerik a munkáltatók igényeit, és jobban támaszkodnak a véleményükre.

7. Az értekezés témaköréből írt tudományos közlemények; ismeretterjesztő publikációk; előadások

*A disszertáció témakörében megjelent publikációk
Tudományos közlemények*

Csimáné Pozsegovics Beáta, Sáriné Dr. Csajka Edina: Képzés a LEADER+ programban. Felnőttképzés VI. évfolyam 2008/3. p. 35-39.

Sáriné Dr. Csajka Edina, Csimáné Pozsegovics Beáta: A LEADER+ Program képzései projektjeinek tapasztalatai. II. Terület- és vidékfejlesztési konferencia, Kaposvár, 2008. CD kiadvány

Csimáné Pozsegovics Beáta - Bitáné Bíró Boglárka: A nemek közötti foglalkoztatási- és bérkülönbségek az Európai Unióban, Acta Oeconomica Kaposváriensis, 2008. p. 53-61.

Csimáné Pozsegovics Beáta- Horváthné Tóth Ildikó: A nonformális informális tanulás a közművelődési intézményekben. Nonformális – informális autonom tanulás Konferencia, Eger, 2009. p. 164-173.

Csimáné Pozsegovics Beáta– Sáriné Dr. Csajka Edina: Iskolarendszeren kívüli felnőttképzést végző intézmények működése a Dél –dunántúli Régióban, In: A felnőttképzés perspektívái Nemzetközi Konferencia, Kaposvár, 2011. CD kiadvány.

Idegen nyelvű tudományos közlemények

E. Sáriné, Csajka, B. Csimáné, Pozsegovics: The Role of Trainings in Rural Areas. In: Acta Scientarium Socialium, XXVII. Szám, Kaposvár, 2008. p.107-113.

Beáta Csimáné Pozsegovics: Regional integration in vocational training and adult education in the south-transdanubian region In:Research Institute of J. Selye University, Komarno, 2009. p. 30-38.

Csimáné Pozsegovics B. – Horváthné Tóth I.: Presentation title: The role of educational institutions in non-formal learning. In: Acta Scientarium Socialium, 2009. p. 141-149.

Előadások

Csimáné Pozsegovics Beáta: A nonprofit és a piaci alapon szerveződő felnőttképzés intézményei és azok viszonyának bemutatása a Dél-dunántúli Régióban. KE CSVN PFK Tudományos és Művészeti Napok. 2006. november.

Sáriné Dr. Csajka Edina, Csimáné Pozsegovics Beáta: A LEADER+ Program képzési projektjeinek tapasztalatai. II. Terület- és vidékfejlesztési konferencia, Kaposvár, 2008. április.

Csimáné Pozsegovics Beáta – Horváthné Tóth Ildikó: Tanártovábbképzések a felnőttképzésben dolgozó tanárok, oktatók, szakemberek számára. II Képzés és Gyakorlat konferencia, 2008. április.

Csimáné Pozsegovics Beáta- Horváthné Tóth Ildikó: A nonformális informális tanulás a közművelődési intézményekben. Nonformális – informális autonom tanulás konferencia, Eger, 2009. március.

Csimáné Pozsegovics Beáta: A felnőttképzési rendszer tervezett fejlesztése és megvalósulása a végrehajtott programok tükrében. III. Képzés és Gyakorlat konferencia, 2009. április.

Csimáné Pozsegovics Beáta: Részvétel az iskolarendszeren kívüli felnőttképzésben, IV. Képzés és Gyakorlat Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia, Kaposvár, 2010. április.

Csimáné Pozsegovics Beáta– Sáriné Dr. Csajka Edina: Iskolarendszeren kívüli felnőttképzést végző intézmények működése a Dél –dunántúli Régióban, A felnőttképzés perspektívái Nemzetközi Konferencia, 2010, szeptember.

Csimáné Pozsegovics Beáta Sáriné Dr. Csajka Edina, Kaposvári Egyetem: Felnőttképzési módszerek a helyi közösségi programokban, I Kárpát-medencei Nemzetközi Módszertani Konferencia, Lehetőségek és alternatívák 2010. október.